

โดย ศาสตราจารย์ เสน่ห์ จามริก
ประธานกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ
เรื่อง “ป่าชุมชนกับการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศ”¹

สวัสดีครับท่านผู้ร่วมสัมมนาและท่านผู้ที่มีเกียรติที่เคารพ ผมคิดว่าเป็นเรื่องที่น่ายินดีอย่างยิ่งที่สถาบันพระปกเกล้าได้จัดให้มีการเสวนาทำความเข้าใจ ทำความชัดเจนในเรื่องป่าชุมชนกับปัญหาการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศ เรื่องป่าชุมชนนี้ได้ผ่านอุปสรรคมาหลายชั้นหลายตอน นับตั้งแต่อุปสรรคในเรื่องของความคิดเห็นที่ไม่ตรงกันในประเด็นที่ว่าคนกับป่าอยู่ด้วยกันได้หรือไม่ จนกระทั่งมาถึงประเด็นที่ กลุ่มคนที่รักป่ารักษาระบบชาติด้วยกันก็เห็นไม่ตรงกันว่าควรจะมีข้อสงวน มีเงื่อนไขอย่างไร ทั้งนี้ทั้งนั้นผมคิดว่าปัญหาทั้งหมดเหล่านี้ก็เป็นเรื่องที่เหมาะสมที่จะได้พูดคุยหารือกันเพื่อทำความเข้าใจร่วมกัน

เรื่องป่าชุมชนนั้น ในทัศนะของผมนั้นเป็นเพียงภาพสะท้อนของปัญหาในเรื่องของฐานทรัพยากรธรรมชาติโดยรวม ป่าชุมชนเป็นส่วนหนึ่ง แต่เป็นส่วนของต้นแบบที่จะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน เมื่อมองในแง่นี้ก็เห็นว่าทั้งป่าชุมชนทั้งพื้นที่ป่าตลอดจนกระทั่งพื้นที่เกษตรของเรานั้น ผมคิดว่าประกอบเป็นปัจจัยพื้นฐานส่วนหนึ่งในกระบวนการเปลี่ยนผ่านของสังคมการเมืองไทยเรา ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และการปฏิรูปจากภายใน ก่อนที่ผมจะได้กล่าวอะไรต่อไปผมอยากจะขอได้นำเอาพระบรมราโชวาท ซึ่งได้มีไว้ตั้งแต่ปี 2516 เพื่อเป็นข้อพิจารณาว่าในขณะนี้เรามีปัญหาที่จะต้องพิจารณาอย่างรอบคอบอย่างไร ในพระบรมราโชวาทซึ่งได้นำมาอ้างอิงกันหลายครั้งหลายคราด้วยกัน ในครั้งนี้ก็อยากจะขออัญเชิญมาได้แสดงให้ปรากฏไว้ พระบรมราโชวาทเมื่อปี 2516 หรือ 30 ปีมาแล้ว บอกว่าในป่าสงวนซึ่งทางราชการได้ขีดเส้นไว้ว่าเป็นป่าสงวนหรือป่าจำแนก แต่ที่เราขีดเส้นไว้ ประชาชนก็มีอยู่ในนั้นแล้วเราจะเอากฎหมายป่าสงวนไปบังคับคนที่อยู่ในป่าที่ยังไม่ได้สงวน แล้วเพิ่งไปสงวนทีหลังโดยขีดเส้นบนเศษกระดาษก็ชอบกลอยู่ แต่ปัญหาเกิดขึ้นเมื่อขีดเส้นแล้วประชาชนที่อยู่ในนั้นกลายเป็นผู้ฝ่าฝืนกฎหมายไป ถ้าดูในทางกฎหมายเขาก็ฝ่าฝืนเพราะว่าตราเป็นกฎหมายโดยชอบธรรม แต่ถ้าตามธรรมชาติใครเป็นผู้ทำผิดกฎหมายก็คือผู้ขีดเส้นนั่นเอง เพราะว่าบุคคลที่อยู่ในป่านั้นเขาอยู่ก่อน เขามีสิทธิในทางเป็นมนุษย์ หมายความว่า ทางราชการบุกรุกบุคคลไม่ใช่บุคคลบุกรุกกฎหมายบ้านเมือง

ผมคิดว่าพระบรมราโชวาทนี้นอกจากจะให้ข้อคิด ข้อพิจารณาหลายประการแล้ว ยังเป็นภาพสะท้อนถึงสิ่งที่ผมเรียกว่า ช่องว่างทางความคิดภายในสังคมของเรา ซึ่งเป็นช่องว่างที่เราจำเป็นต้องมาร่วมกัน เพราะว่าเราก็เห็นคุณค่าของป่าของเรา ทรัพยากรธรรมชาติของเรา เพราะฉะนั้นในโอกาสนี้เราก็อยากจะขอเชิญชวนเรียกร้องว่าให้เราทั้งหลายร่วมกันที่จะเปิดโลก

¹ จากเวทีสัมมนา เรื่อง "ป่าชุมชนกับการจัดการทรัพยากรที่ยั่งยืน" จัดโดย สถาบันพระปกเกล้า วันอังคารที่ 22 มกราคม 2545

ทัศน์ใหม่ เพื่อที่เราจะได้หลุดพ้นจากความชะงักงันและความตึบตันทางปัญญาความคิดที่เป็นอยู่ในขณะนี้ โดย

1. ร่วมกันวิเคราะห์ประเด็นปัญหาบนพื้นฐานของความเป็นจริงอย่างเป็นเหตุเป็นผล
2. ร่วมกันทำความเข้าใจประวัติศาสตร์ ที่มาที่ไปของปัญหา เพื่อเราจะได้ร่วมกันสามารถประเมินอดีต ปัจจุบันและอนาคตให้ถ่องแท้ขึ้น
3. ร่วมกันทำความเข้าใจเรื่องของสิทธิมนุษยชน ซึ่งประเด็นยวอาจารย์บรรศักดิ์ก็จะได้มากกล่าวปาถกฐาต่อจากนี้ในเรื่องของสิทธิเสรีภาพ แต่ว่าเป็นประเด็นสำคัญที่จะต้องทำความเข้าใจเรื่องของสิทธิเสรีภาพเหล่านี้อย่างสร้างสรรค์และไม่ประมาทด้วย เพราะฉะนั้นตามรัฐธรรมนูญที่เราพูดถึงสิทธิชุมชน สิทธิอะไรต่าง ๆ ก็คงจะต้องร่วมกันพิจารณาเพื่อวางกรอบให้สิทธิเสรีภาพเหล่านั้น เป็นสิทธิเสรีภาพที่สร้างสรรค์เพื่อประโยชน์ต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนอย่างแท้จริง ในการนี้ผมขอตั้งโจทย์ ขอให้ท่านทั้งหลายกับผมได้ร่วมพิจารณาเป็นหลัก 3 ประการ

เมื่อสักครู่ผมได้เรียกร้องให้เราาร่วมกันเปิดโลกทัศน์ เพื่อจะได้พิจารณาปัญหาบนพื้นฐานจากความเป็นจริง

โจทย์ประการที่ 1 ความเป็นจริงเกี่ยวกับป่าประเทศไทยนั้นคืออะไร

โจทย์ประการที่ 2 เราควรที่จะมองและเข้าใจป่าชุมชนอย่างไร

โจทย์ประการที่ 3 หลักนโยบายป่าชุมชนนั้นควรจะเป็นอย่างไร

โจทย์ประการที่ 4 ความเป็นจริงเกี่ยวกับโลกาภิวัตน์

โจทย์ประการที่ 5 วิถีเกษตรภูมิจกับป่าชุมชน

ในการทำความเข้าใจกับโจทย์หลัก 5 ประการ เราคงจะได้ร่วมกันมองไปข้างหน้าว่าเรามองเรื่องป่าชุมชนสู่ออนาคตอย่างไรบ้าง

โจทย์ประการที่ 1 คือความเป็นจริงที่ว่านี่คืออะไร ประการแรกผมคิดว่าในทางวิชาการเราได้พูดกันมาหลายครั้งแต่ว่าเป็นเรื่องที่สังคมไทย สื่อมวลชนแม้กระทั่งในวงวิชาการก็ไม่ได้เน้นถึงคุณค่าความสำคัญของป่าประเทศไทย ในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของป่าภูมิภาคเขตร้อนของโลก ป่าภูมิภาคเขตร้อน ผมขอให้ท่านผู้รู้ซึ่งจะร่วมอยู่ในการเสวนาในครั้งนี้ช่วยได้ขยายความ ทำความชัดเจน เพราะว่าความเป็นป่าภูมิภาคเขตร้อนเป็นสิ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในรายงานการวิจัยที่เคยทำกันก็ได้พูดถึงคุณค่าความสำคัญของป่าภูมิภาคเขตร้อนซึ่งมีอยู่น้อยนิดในโลก มีไม่ถึงร้อยละ 7 ของพื้นที่ในโลกนี้ แต่เป็นแหล่งของความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรความหลากหลายทางชีวภาพ 50 - 60 เปอร์เซ็นต์ และความอุดมสมบูรณ์ของความหลากหลายทางชีวภาพก็จะเป็นแหล่งพื้นฐานสำคัญของการผลิต อย่างน้อยที่สุดคืออาหารกับยา ซึ่งในความคาดคะเนของนักเศรษฐศาสตร์นักพัฒนาเห็นว่าใน 20 - 30 ปีข้างหน้า ผมคิดว่าเรื่องของอาหารกับยานั้นจะเป็นตัว

ปัจจัยสำคัญ ไม่เฉพาะสำหรับประเทศไทยหรือในภูมิภาคที่มีป่าเขตร้อนเท่านั้น แต่ว่าจะเป็นปัจจัยสำคัญในเวทีการแข่งขันทางเศรษฐกิจการเมืองของโลกด้วย

อันนี้ผมคิดว่าความเป็นจริงอันนี้เป็นความเป็นจริงที่เราพูดกันไม่พอ เพราะฉะนั้นอยากจะให้ท่านทั้งหลายซึ่งมีความเห็นที่ตรงกันไม่ตรงกัน ได้ร่วมกันมาพิจารณาถึงความจริงในข้อนี้ นอกจากนั้นแล้วเมื่อเป็นป่าภูมิภาคเขตร้อนก็หมายความว่าเราจะเห็นคุณค่าความสำคัญของป่าคงไม่เฉพาะในประเทศไทย แต่ว่าเป็นป่าในระดับภูมิภาค แล้วคงจะไม่ต้องพูดถึงป่าเป็นผืน ๆ หรือป่าชุมชนเป็นแต่ละชุมชนไป แต่เราคงจะต้องมองป่าชุมชนในแง่ที่เป็นฐานทรัพยากร ไม่ว่าจะป็นลุ่มน้ำหรือป่าก็ตามเราคงต้องมองตรงนี้เป็นฐานทรัพยากรร่วมกันหมด ควบคู่ไปกับความอุดมสมบูรณ์ของความหลากหลายชีวภาพ เราจะต้องไม่ลืมถึงคุณค่าความสำคัญอีกประการหนึ่งที่ตามก็คือวิถีชีวิตของชุมชน ภูมิปัญญา ซึ่งจะมีศักยภาพสำคัญอย่างสูงในการที่จะสร้างสิ่งที่เราเรียกในสมัยปัจจุบันว่าทรัพย์สินทางปัญญา เพราะฉะนั้นตรงนี้เป็นความสำคัญเรื่องของป่าชุมชนจึงไม่ใช่เป็นเรื่องของคนกับป่าอยู่กันได้ หรือไม่ได้ หรืออะไรต่าง ๆ พวกนี้ และไม่ใช่เป็นปัญหาแค่พื้นที่ทำมาหากินแต่ว่าเป็นแหล่งของความอุดมสมบูรณ์แล้วก็มีภูมิปัญญาอยู่ในนั้น ดอกเตอร์ วัน ดานา ได้พูดถึงตัวเลขเอาไว้บอกว่าในบรรดาตัวยาที่ในโลกนี้ได้ผลิตออกมาที่เอามาจากทรัพยากรชีวภาพในเขตร้อนไม่ต่ำกว่า 80 เปอร์เซ็นต์ เป็นผลงานที่มาจากภูมิปัญญาชาวบ้าน อันนี้มีนัยสำคัญ ความเป็นจริงในประการแรก ในฐานะที่เป็นป่าภูมิภาคเขตร้อน

โจทย์ประการที่ 2 เป็นความเป็นจริงที่เรามักจะมองข้ามไปว่าบรรดาองค์กรความรู้ นโยบายและปฏิบัติการเรื่องป่าไม้ ไม่ว่าจะป็นเรื่องกำหนดเขตป่าที่ดี การสร้างกฎระเบียบ การจัดการ การใช้ประโยชน์และการกำหนดกฎเกณฑ์ที่จะเข้าถึงอย่างถูกต้อง ความจริงแล้วเป็นระบบที่เราสืบทอดมาจากยุคของอาณานิคม เป็นการจัดการป่าไม้เพื่อประโยชน์ของผู้ที่เข้ามาครอบครองดินแดนอาณานิคม เป็นการจัดการอย่างรวมศูนย์แล้วก็ใช้ประโยชน์ดูดซับทรัพยากรธรรมชาติออกไปสู่ภายนอก ระบบอาณานิคมอย่างนี้ก็เป็นระบบที่ปฏิบัติอยู่ในประเทศอินเดียและพม่า สมัยที่เป็นอาณานิคม ผมจำได้ครั้งหนึ่งเมื่อหลายปีมาแล้วมีการจัดสัมมนาเรื่องปัญหาที่ทำกินของประชาชน ในครั้งนั้น เราพูดถึงเรื่องของป่า พูดถึงเรื่องคุณค่าของป่าในการสัมมนา 2 วัน เราพยายามสรุปจนกระทั่งเรามองเห็นประโยชน์ เรามองเห็นคุณค่าของชุมชนมองเห็นภูมิปัญญาของชุมชนที่อยู่ในป่า แต่ว่าเมื่อถึงตอนปิดประชุม รองนายกรัฐมนตรีได้ออกมาปิดประชุมโดยปฏิเสธสิ่งที่พูดในการสัมมนาทั้งหมด โดยบอกว่าท่านเป็นผู้ที่รู้ดีที่สุดในเรื่องของการจัดการทรัพยากรป่าไม้ ในฐานะที่เคยเป็นลูกจ้างบริษัท บอมเบเบอร์มา มาก่อน คือนี่เป็นการสืบทอดของความคิด ความรู้และความเข้าใจแบบอาณานิคมมาใช้ และหลักปฏิบัตินี้ก็คงสืบทอดมาจนกระทั่งทุกวันนี้ ซึ่งเป็นหลักปฏิบัติเป็นกฎหมายที่นอกจากเป็นการริดรอนสิทธิอย่างได้แสดงไว้ในพระบรมราโชวาทที่ผมได้กล่าวข้างต้นแล้วยังเป็นการบั่นทอนทำลายสิทธิตามจารีตประเพณี

และภูมิปัญญาท้องถิ่นรวมทั้งวัฒนธรรมการเรียนรู้ทางวิทยาศาสตร์ที่ควรจะเป็นตามความเป็นจริง ด้วย อันนี้ก็เป็นความเป็นจริงประการที่ 2 อยากจะขอแนะนำเสนอให้ได้ร่วมกันพิจารณาในที่นี้

โจทย์ประการที่ 3 ความเป็นจริงเกี่ยวกับชะตากรรมของป่าและชุมชนท้องถิ่นของไทย ภายใต้วิชาการและการจัดการแบบที่กล่าวอ้างว่าเป็นการจัดการแบบวิทยาศาสตร์ ซึ่งการจัดการแบบวิทยาศาสตร์อย่างนี้ผลก็คือว่าเป็นการทำลายวิทยาศาสตร์ คือเป็นการทำลายฐานทรัพยากรความหลากหลายทางชีวภาพ เป็นการทำลายภูมิปัญญาที่จะเป็นพื้นฐานสำคัญของศักยภาพที่จะนำไปสู่การวิจัยเชิงพัฒนาที่จะนำเอาทรัพยากรชีวภาพมาใช้เป็นประโยชน์อย่างแท้จริงในอนาคต ซึ่งจะเป็นประเด็นที่ผมจะได้พูดถึงต่อไป จากการจัดการแบบวิทยาศาสตร์นั้นผลก็คือทำให้ชุมชนชนบทนั้น ต้องตกอยู่ในความยากจน ความล่มสลายของชุมชนและความเสื่อมโทรมของฐานทรัพยากรธรรมชาติที่เราได้ประจักษ์เห็นอยู่ในทุกวันนี้ เพราะฉะนั้นข่าวคราวหรือเสียงพูดในเรื่องของปัญหาการตัดไม้ทำลายป่านั้นเป็นภาพลักษณ์ที่มักจะโยนบาปไปที่ชาวบ้านอยู่เสมอ แต่ความจริงแล้วปัญหาการตัดไม้ทำลายป่านั้นเกิดจากระบบการจัดการแบบวิทยาศาสตร์ที่กล่าวนั่นเอง นั่นเป็นความจริงประการที่ 3 ซึ่งเราจะต้องพิจารณาบทวน

โจทย์ประการที่ 4 เป็นความเป็นจริงที่เกี่ยวกับกระแสโลกาภิวัตน์ หลังสงครามเย็นเมื่อ 10 - 15 ปีที่ผ่านมา ผมคิดว่าในการพิจารณาเรื่องของป่าชุมชนและฐานทรัพยากรป่าเขตร้อนเราคงที่จะไม่สามารถไม่พูดถึงเรื่องของกระแสโลกาภิวัตน์เพราะว่ากระแสโลกาภิวัตน์ที่เราประจักษ์เห็นอยู่ในทุกวันนี้เป็นการแผ่อำนาจทุน เทคโนโลยี ตลาดการค้ารวมทั้งการแผ่ระบอบที่เรียกว่าสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญา ซึ่งจะมาจากจ้วงใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าเขตร้อนเราได้เห็นมาแล้วในกรณีอย่างเป้าน้อย ในกรณีของข้าวหอมมะลิ ซึ่งหมายความว่ากระแสโลกาภิวัตน์นั้นก็ เป็นกระแสที่เป็นการคุกคามไม่เฉพาะการช่วงชิงทรัพยากรเท่านั้นแต่เป็นการคุกคามต่อการที่จะแผ่อำนาจเข้ามาควบคุมวิถีการผลิต การบริโภคของประชาชนคนไทยโดยส่วนรวมด้วย อันนี้ก็เป็นความจริงประการที่ 4 ที่อยากจะได้เรียนนำเสนอในที่นี้

โจทย์ประการที่ 5 ผมอยากตั้งคำถามว่าวิกฤติเศรษฐกิจเมื่อ 5 ปีที่แล้วบอกอะไรกับเราบ้างผมว่าวิกฤติเศรษฐกิจเป็นเรื่องที่เราจะต้องโยนเข้ามาหาเรื่องของป่าเขตร้อน เรื่องของป่าชุมชน วิกฤติเศรษฐกิจทำให้เราต้องมีการทบทวนของนโยบายยุทธศาสตร์การพัฒนา เรากำลังพูดถึงเศรษฐกิจพอเพียงเรากำลังพูดถึงกระแสการปฏิรูป ผมคิดว่าป่าชุมชนนั้นก็เป็นปัจจัยหนึ่งที่จะมีบทบาทสำคัญในเรื่องของเศรษฐกิจพอเพียงและแนวทางการปฏิรูปภายใต้รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน

อันนี้ก็เป็นความจริง 4 - 5 ประการที่อยากจะเรียนนำเสนอในที่นี้ เมื่อเป็นอย่างนี้โจทย์ประการต่อไปก็คือว่าเราควรจะร่วมกันมองและเข้าใจป่าชุมชนอย่างไร ผมคิดว่าอันนี้ก็เป็นประเด็นเวลาจำกัดผมก็อยากจะนำเสนอให้เป็นข้อคิด ข้อสังเกตนะครับ

ประการที่ 1 ป่าชุมชนในทัศนะผมนั้น ผมคิดว่าเป็นเรื่องที่ต้องพิจารณาในบริบทของกระบวนการปฏิรูปและปรับกระบวนการทัศน์การพัฒนา **ป่าชุมชนไม่ใช่ประเด็นขายขอบครับ ไม่ใช่ประเด็นปัญหาที่ทำกินของคนยากคนจน แต่เป็นปัญหาที่เป็นหัวใจสำคัญของกระบวนการปฏิรูปและการปรับกระบวนการทัศน์ในการพัฒนาโดยศักยภาพที่ผมได้กล่าวมาข้างต้น**

ประการที่ 2 ผมคิดว่าเราควรจะต้องมองและเข้าใจป่าชุมชนในลักษณะที่โยงกับปัญหาการเสริมสร้างเศรษฐกิจพอเพียงภายใต้กระแสการเมืองและเศรษฐกิจของโลก ที่ผมบอกว่าเป็นเรื่องการโยงของป่าชุมชนเข้ากับเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง ภายใต้กระแสเศรษฐกิจการเมืองโลก นั้นหมายความว่าเราคงจะไม่สามารถมองนัยความหมายของเศรษฐกิจพอเพียงในลักษณะที่เป็นภาพนิ่งเท่านั้นแต่จะต้องเป็นเศรษฐกิจพอเพียงที่สามารถก้าวออกไปข้างหน้าไปเผชิญกับกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลกด้วย ผมได้พูดมาแล้วนะครับ ท่านที่เคารพ พูดถึงทรัพยากรความหลากหลายทางชีวภาพ พูดถึงภูมิปัญญา พูดถึงศักยภาพในการวิจัยเชิงพัฒนาเพื่อสร้างทรัพย์สินทางปัญญา และนั่นแหละครับที่จะเป็นพื้นฐานสำคัญที่เราจะก้าวออกสู่เวทีการแข่งขันของเศรษฐกิจการเมืองโลก แต่เป็นการแข่งขันในเชิงที่ภาษาเศรษฐศาสตร์เรียกว่าเป็นข้อได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบอย่างแท้จริง ในการแข่งขันปัจจุบันในนโยบายการฟื้นฟูเศรษฐกิจปัจจุบันที่พูดกันมากนั้นเป็นการฟื้นฟูเศรษฐกิจและการแข่งขันที่อยู่บนพื้นฐานของความเสียเปรียบเชิงเปรียบเทียบตลอดเวลา เพราะเป็นการแข่งขันที่เราต้องพึ่งพิงภายนอกตลอดไม่ว่าจะเป็นเรื่องนายทุนก็ดี เทคโนโลยีหรือว่าตลาด ท่านที่เคารพได้โปรดพิจารณาให้รอบด้านเถอะครับ ความคิดฟื้นฟูเศรษฐกิจ ความคิดในเรื่องของการแข่งขันในขณะนี้ ความคิดในเรื่องของการเชิญชวนการลงทุนจากภายนอก ล้วนแล้วแต่นำไปสู่เศรษฐกิจการเมืองแบบพึ่งพิงทั้งสิ้น เพราะฉะนั้นผมอยากจะย้ำว่าปัญหาป่าชุมชนนั้นไม่ใช่ปัญหาขายขอบ เป็นปัญหาที่เป็นหัวใจสำคัญถ้าเรารู้จักเรียนรู้ รู้จักตัวเองและใช้ความพยายามบนลำแข้งของตัวเองที่จะก้าวออกไปข้างหน้า เพราะฉะนั้นป่าชุมชนจึงทำให้ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียงนั้นมีความเป็นพลวัตที่จะก้าวออกสู่โลกภายนอกด้วยในขณะเดียวกัน

ประการที่ 3 ผมคิดว่าเราควรจะต้องมองป่าชุมชนไม่แต่เพียงจัดพื้นที่ทำกิน จัดการให้คนยากคนจนอยู่ในกรอบของความสงบเรียบร้อยเท่านั้น แต่ความจริงแล้ว**ป่าชุมชนนั้นเป็นพื้นฐานส่วนหนึ่งที่สำคัญอย่างยิ่งของกระบวนการกระจายอำนาจอย่างแท้จริง** การกระจายอำนาจในรูปแบบที่เป็นทางการที่นักวิชาการผลักดันตลอดมานั้น ในรูปของ อบต. กิ่ง อบจ. กิ่งนั้น เป็นการกระจายอำนาจที่มอบอำนาจให้อยู่ในมือของกลุ่มผู้นำชุมชนที่ไม่ได้ทำหน้าที่เป็นผู้นำชุมชนมาเป็นเวลาช้านานแล้ว แต่เป็นตัวเชื่อม จะเรียกว่าเป็นบริวารของกลุ่มอำนาจในศูนย์กลางก็ว่าได้

เพราะฉะนั้นตรงนี้ผมคิดว่าเป็นประเด็นสำคัญ ผมเคยพูดกับที่ประชุมกำหนด ผู้ใหญ่บ้าน อบต. หลายครั้ง บอกในสถานการณ์ของการเปลี่ยนแปลงอย่างนี้ ในช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อของการเปลี่ยนผ่านของบ้านเมือง ในช่วงของการปฏิรูปการเมืองอย่างนี้ กำหนด ผู้ใหญ่บ้านก็ดี อบต. อบจ. ในฐานะที่เป็นผู้นำชุมชนที่ดี จะต้องตัดสินใจที่จะเลือกเอาว่าจะเดินไปในทางที่เป็นผู้นำของชุมชนอย่างแท้จริง ไม่ใช่เป็นเพียงนายหน้าค้าที่ดิน สร้างรีสอร์ท สร้างสนามกอล์ฟ แทนที่จะเดินในทางเลือกที่จะเป็นเพียงบริวารของศูนย์อำนาจทั้งภายในและภายนอก เพราะฉะนั้นในสถานการณ์อย่างนี้ของการเปลี่ยนผ่านอย่างนี้ผมถึงบอกว่าการจัดการทรัพยากรของชุมชนท้องถิ่นจะเป็นฐานที่แท้จริงของนโยบายการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น

ประการสุดท้าย เมื่อพิจารณาถึงหลักความเป็นจริงก็ดี พูดถึงความเข้าใจ นัยความหมายของป่าชุมชนก็ดี หลัก นโยบายที่เราจะร่วมกันพิจารณาต่อไปในขณะนี้ ร่างกฎหมายป่าชุมชนก็อยู่ในวุฒิสภา ผมหวังว่าคงไม่สายเกินไปที่จะทบทวน ขยายขอบข่ายความหมายของหลักนโยบายให้มันเกิดความใกล้เคียงกับความเป็นจริงขึ้น เพื่อศักยภาพที่มีอยู่นั้นจะได้สามารถที่จะนำมาใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อไป

เพราะฉะนั้นหลักนโยบายนี้ในประการแรกผมอยากจะขอย้ำอีกครั้งหนึ่งนะครับว่า โปรดอย่ามองป่าชุมชนเป็นเพียงมาตรการที่จะแก้ไขปัญหาที่ทำกิน เป็นเพียงมาตรการที่จะแก้ไขปัญหาความยากจน ไม่ใช่ครับ จริงอยู่มันมีส่วนความเป็นจริงอยู่บ้าง แต่อันนั้นเป็นเพียงจุดตั้งต้นเท่านั้น ผมไม่อยากจะให้มองเป็นการจัดสรรชุมชน การจัดการป่า ป่าแต่ละหย่อมให้เสร็จเรียบร้อยเป็นสูตรสำเร็จในตัวของมันเอง แต่ผมอยากจะให้มองมากไปกว่านั้น

ผมขอเสนอ 3 มิติของนโยบายป่าชุมชนดังต่อไปนี้

มิติประการที่ 1 นโยบายป่าชุมชนจะเป็นองค์ประกอบของสิทธิชุมชนตามรัฐธรรมนูญที่ได้พูดไว้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในมาตรา 46 มาตรา 56 มาตรา 46 มาตรา 56 ไม่ใช่เป็นสูตรสำเร็จ เป็นบทบัญญัติสิทธิชุมชนซึ่งจะต้องมีนโยบายและมาตรการที่จะต้องเสริมให้เกิดความเป็นจริงขึ้นอย่างน้อย 3 ประการที่ผมจะขอเสนอในที่นี้ ประการแรกผมคิดว่านโยบายเรื่องป่าชุมชนนั้นจะต้องประกอบไปด้วยนโยบายและกระบวนการฟื้นฟูและพัฒนาภูมิปัญญาชุมชนท้องถิ่นอย่างจริงจัง เป็นการฟื้นฟูภูมิปัญญาที่ตามหลักของสิทธิของประชาชนที่จะเรียนรู้และที่จะพัฒนาตนเอง เพราะฉะนั้นต้องมีการลงทุนครับ ในกระบวนการปฏิรูปการศึกษาปัจจุบันนี้ไม่เคยพูดถึงปัญหาการจัดการทรัพยากรเลย ผมว่าอันนี้เป็นรากฐานเป็นหัวใจสำคัญที่สุด ผมคิดว่าถ้าเราจับจุดนี้ได้ เรื่องการปฏิรูปการศึกษาก็จะมองเห็นชัดเจนขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการพัฒนา ในการส่งเสริมในเรื่องของวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เราจะได้มีทิศทางที่ถูกต้องสอดคล้องกับความเป็น

จริงขึ้น แล้วก็เป็นการเสริมส่งเสริมสิทธิของประชาชนคนไทยที่จะเรียนรู้และพัฒนาตนเองไปในขณะเดียวกัน

มติประการที่ 2 ของนโยบายป่าชุมชนที่ผมขอเสนอในที่นี้ก็คือว่าป่าชุมชนนั้นไม่ใช่เป็นป่าที่เป็นหย่อม ๆ แต่อยากจะให้เห็นป่าชุมชนนั้นเป็นในกระบวนการสร้างเครือข่าย พัฒนาเครือข่ายบนพื้นฐานของฐานทรัพยากรที่เป็นจริง หมายความว่าป่าชุมชนแต่ละชุมชนนั้นไม่ใช่เป็นจุดหมายปลายทางในตัวเอง แต่ว่าเป็นพันธะ เป็นหน้าที่ของป่าชุมชนแต่ละแห่งที่จะต้องมีส่วนในการสร้างกระบวนการเครือข่ายของป่าชุมชนต่าง ๆ ที่อยู่บนฐานทรัพยากรร่วมกัน

มติประการที่ 3 อยากจะเห็นนโยบายป่าชุมชนนั้นเป็นนโยบายส่งเสริมให้เกิดพันธะ ที่ป่าชุมชนจะมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันและจริงจัง ในกระบวนการวิจัยเชิงพัฒนาโดยเฉพาะในทางเทคโนโลยีชีวภาพ ซึ่งเป็นพื้นฐานของการวิจัยเชิงพัฒนาของนักวิทยาศาสตร์จากภายนอกอยู่แล้ว นะครับ เพราะฉะนั้นตรงนี้เราอยากจะเห็นการสร้างนักวิทยาศาสตร์ นักชีวภาพที่ไม่ใช่เรียนรู้เพื่อเดินตามกันฝรั่ง หรือเป็นบริวารฝรั่ง แต่ต้องเป็นผู้นำเข้าไปริเริ่มในการสร้างเครือข่ายในการวิจัยเชิงพัฒนาในทางเทคโนโลยีชีวภาพ

ท่านที่เคารพครับ ผมตระหนักดีว่าป่าชุมชนถึงจุดนี้แล้วกำลังมีความคิดเห็นที่ไม่ตรงกัน เป็นความขัดแย้งในเรื่องของป่าอนุรักษ์ ผมขอพูดสั้น ๆ ในที่นี้ ผมคิดว่าถ้าเรามองถึงความ เป็นจริงมองถึงศักยภาพ มองถึงความเป็นพลวัตของป่าชุมชนอย่างที่ผมพยายามได้นำเสนอแล้ว เรื่องของป่าอนุรักษ์จึงแทบไม่มีความหมาย เพราะว่าหลักประภคณภาพของความ เป็นป่าไม่ใช่อยู่ที่การสงวนให้อยู่ที่หน่วยองค์กรลับแต่ผู้เดียว ซึ่งเรียนรู้จากวิธีการจัดการแบบอาณานิคมอย่างที่ผมได้เรียนมาข้างต้น ไม่สามารถที่จะใช้ประโยชน์ในเชิงสร้างสรรค์อย่างแท้จริง ชาวคราวเรื่องความคิดริเริ่มที่อยากจะเห็นการจัดเรลลี่ในป่าก็ดี การจัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวก็ดี ผมคิดว่าเป็นความผิดเพี้ยนที่เป็นอันตรายอย่างยิ่งต่อบุรณภาพของป่า ไม่ว่าจะเป็น อนุรักษ์หรือไม่ก็ตาม แต่ในทางตรงกันข้ามผมคิดว่าป่าอนุรักษ์นั้นก็ได้รับหลักประกันของความ มั่นคงของบุรณภาพด้วยกระบวนการ 3 มิติ ที่ผมได้เรียนข้างต้นผมคิดว่า

ถ้าเป็นอย่างนั้นก็หมายความว่าป่าชุมชนนั้นจะอยู่ในสายตาของสังคมแล้วอยู่ใน กระบวนการเรียนรู้ อยู่ในกระบวนการวิจัยเชิงพัฒนา จะมีผู้รู้มีนักวิชาการ มีนักวิทยาศาสตร์จะมี กิจกรรมของการวิจัยเชิงพัฒนาอยู่ตลอดเวลา เพราะฉะนั้นจึงไม่ใช่เป็นเรื่องที่เราปล่อยให้ป่าชุมชน นั้นอยู่อย่างโดดเดี่ยว แต่จะต้องเป็นทั้งเครือข่ายจะต้องเป็นทั้งเครือข่ายของกระบวนการเรียนรู้ ด้วยสรุปรวมความก็คือว่าป่าชุมชนนั้นจะต้องอยู่ในกระบวนการเรียนรู้ทางสังคมร่วมกันกับสังคม ภายนอก ตรงนี้ก็หลักประกันเพียงพอที่เราไม่ต้องเป็นห่วงในเรื่องของป่าจนเกินสมควร

ท่านที่เคารพครับ เมื่อตั้งโจทย์ที่ 3 ประการอย่างนี้แล้วผมก็ขอเรียนสรุปในประเด็นสุดท้าย ว่าถ้าเป็นอย่างนี้เราจะมองประเด็นปัญหาเรื่องป่าชุมชนไปในอนาคตอย่างไร อยากจะขอเสนอ 2 - 3 ประการ เพื่อที่จะได้เรียนรู้ร่วมกัน

ประการที่ 1 ผมไม่อยากจะเห็นเรามองป่าชุมชนเป็นเพียงมองแต่ปัจจุบันมีความห่วง แต่อยากมองไปข้างหน้าเพื่อที่จะได้คลี่คลายปัญหาความไม่ตรงกันในเรื่องของป่าชุมชนด้วย ผมคิดว่าเราคงจะต้องมองป่าชุมชนอย่างที่ผมเรียนแล้วว่าคงจะต้องมองป่าชุมชนในแง่ที่เป็นเครือข่าย เป็นการสร้างบูรณาภาพของฐานทรัพยากรชีวภาพ เป็นกระบวนการฟื้นฟูภูมิปัญญา แล้วก็เป็น การสร้างสมรรถนะในเรื่องของสิทธิทรัพย์สินทางปัญญา เพราะนี่เป็นอนาคตของบ้านเมืองเป็นอนาคต ของประชาชนทั้งชาติ เป็นอนาคตของการเข้าสู่เวทีเศรษฐกิจการเมืองของโลกบนพื้นฐานของความ ได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบของเราอย่างแท้จริง

ประการที่ 2 คิดว่าเราควรจะต้องมองป่าชุมชนไปข้างหน้าในฐานะที่เป็นชุมชนที่พึ่งตนเอง ซึ่ง จะเป็นพื้นฐานสำคัญของความมั่นคงทางอาหาร ของประเทศและของโลกด้วยในฐานะที่ป่าชุมชน เป็นป่าที่ชุมชนเป็นเจ้าของสิทธิ แต่ว่าเป็นป่าในฐานะที่เป็นธนาคารพันธุกรรมของทั้งเกษตรกรรม และอุตสาหกรรมของประเทศ ความเป็นธนาคารพันธุกรรมที่ผมคิดว่าเป็นประเด็นที่อยากจะเห็น เป็นจุดหมายปลายทางที่เราจะไปข้างหน้า

ประการที่ 3 อยากจะมองไปข้างหน้าในเรื่องป่าชุมชนในฐานะที่เป็นฐานสำคัญของการ วิจัยเชิงพัฒนา สู่อุตสาหกรรมอาหารกับยา เป็นกระบวนการพัฒนาที่สร้างความสัมพันธ์ เชื่อมโยงระหว่างเมืองกับชนบท ระหว่างภาคเกษตรกับภาคอุตสาหกรรม ไม่ใช่เป็นการพัฒนาที่ สร้างความแตกแยกความเป็นปฏิปักษ์ระหว่างเมืองกับชนบท เกษตรอุตสาหกรรมอย่างที่เป็นอยู่ใน ทุกวันนี้ ประการสุดท้ายครับ

ผมคิดว่าประเด็นเรื่องป่าอนุรักษ์นั้น ผมคิดว่าอยากจะขอร้องให้วิเคราะห์อย่างรอบด้าน โดยปราศจากอคติจากวัฒนธรรมการเรียนรู้แบบอาณานิคมที่เรายึดติดกันมาตั้งแต่แรก อันนี้ก็ เป็นทั้งหมดครับท่านผู้มีเกียรติที่เคารพ ที่ผมจะนำเสนอเพื่อประกอบการพิจารณาในเรื่องของป่าชุมชน ต่อไป สุดท้ายนี้ในฐานะที่ได้รับมอบให้เกิดการประชุม ก็ขอให้การประชุมครั้งนี้ได้มีส่วนที่จะสร้าง เสริมความชัดเจน ความเข้าใจร่วมกันในเชิงที่สร้างสรรค์ และก็มองไปในอนาคตอย่างเป็นพลวัต เห็นประโยชน์อย่างแท้จริงในเรื่องของการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ต่าง ๆ ที่ผมได้กล่าวมาข้างต้น ขอบคุณครับ.